

УДК 94(477.8)(092):930.2

DOI 10.24919/2519-058x.4.111463

Олександр КОЗІЙ,

orcid.org/0000-0002-0494-3095

*кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) olkoziy@gmail.com*

Оксана ГОРБАЧИК,

orcid.org/0000-0001-6671-2025

*кандидат історичних наук, старший викладач кафедри всесвітньої історії
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) oksa7803@gmail.com*

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ М. СТАХІВА: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ ОГЛЯД

У статті проаналізовано джерелознавчу базу дослідження громадсько-політичної діяльності одного з найвідоміших дійових осіб суспільно-політичних процесів Західної України у міжвоєнний період ХХ ст. – Матвія Стахів. Відзначено, що для вивчення громадсько-політичної і наукової діяльності М. Стахів існує цілий комплекс джерельних матеріалів. Зроблено висновок про те, що поєднання окреслених джерел із різноплановою науковою літературою дає змогу всебічно охарактеризувати не лише громадсько-політичну і наукову діяльність М. Стахів, але й ґрунтовніше дослідити суспільно-політичне життя Західної України у зазначений період.

Ключові слова: М. Стахів, Західно-Українська Народна Республіка (ЗУНР), Українська Галицька Армія (УГА), громадська діяльність, еміграційний період.

Лім. 23.

OLEXANDER KOZII,

PhD (History), Assistant Professor,

*Department of World History, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) olkoziy@gmail.com*

Oksana HORBACHYK,

PhD (History), senior lecturer,

*Department of World History, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) oksa7803@gmail.com*

M. STAKHIV'S SOCIO-POLITICAL AND SCIENTIFIC ACTIVITY: A SOURCE STUDY REVIEW

In the article a source study basis of the research of the socio-political activity of one of the most famous characters of socio-political processes in Western Ukraine in the interwar period of the 20th century – Matvii Stakhiv – is analysed. It is pointed out that there is a whole range of source materials for investigating M. Stakhiv's socio-political and scientific activity. The comprehensive study of Stakhiv's socio-political and scientific activity is impossible without the involvement of six groups of documents for the scientific circulation: 1) the materials of state authorities, provincial departments, county chief's and police about the political situation, the activities of political parties in Western Ukraine; 2) documents Ukrainian parties, their record keeping documents; 3) documents of Ukrainian emigre scientific and political institutions; 4) materials of the Ukrainian and Polish press; 5) memoirs and diaries of well-known socio-political figures, scientists and civil servants of the Second Polish Republic; 6) M. Stakhiv's scientific and scientific-journalistic studies. The authors have come to the conclusion that the combination of the mentioned sources with the multiplanned scientific literature makes it possible to characterize in detail not only M. Stakhiv's socio-political and scientific activity but also to investigate thoroughly socio-political life in Western Ukraine in the given period.

Key words: M. Stakhiv, the West Ukrainian People's Republic (ZUNR) Ukrainian Galician Army (UHA), social activities, the period of emigration.

Ref. 23.

Александр КОЗИЙ,

кандидат исторических наук, доцент кафедры всемирной истории
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко
(Украина, Дрогобыч) olkoziy@gmail.com

Оксана ГОРБАЧИК,

кандидат исторических наук, старший преподаватель кафедры всемирной истории
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко
(Украина, Дрогобыч) oksa7803@gmail.com

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ И НАУЧНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ М. СТАХОВА: ИСТОЧНИКОВЕДЧЕСКИЙ ОБЗОР

В статье проанализирована источниковедческая база исследования общественно-политической деятельности одного из самых известных действующих лиц общественно-политических процессов Западной Украины в межвоенный период XX в. – Матвея Стахова. Отмечено, что для изучения общественно-политической и научной деятельности М. Стахова существует целый комплекс источниковедческих материалов. Сделан вывод о том, что сочетание указанных источников с разноплановой научной литературой позволяет всесторонне охарактеризовать не только общественно-политическую и научную деятельность М. Стахова, но и основательнее исследовать общественно-политическую жизнь Западной Украины в отмеченный период.

Ключевые слова: М. Стахов, Западно-Украинская Народная Республика (ЗУНР), Украинская Галицкая Армия (УГА), общественная деятельность, эмиграционный период.

Лит. 23.

Постановка проблеми. Кризь призму життя і діяльності особистості відтворюється багатогранність суспільно-культурного життя певного регіону. Не виняток – громадсько-політична діяльність провідного українського соціаліста-радикала міжвоєнного періоду Матвія Миколайовича Стахова. У своїй діяльності М. Стахів зосереджувався на розв'язанні важливих суспільних проблем – формуванні національної самосвідомості, обстоюванні ідеї державності та соборності України, захисті національних і соціально-економічних прав українців, створенні інституцій громадянського суспільства, які й сьогодні залишаються надзвичайно актуальними.

Мета статті – проаналізувати джерелознавчу базу дослідження громадсько-політичної діяльності одного з найвідоміших дійових осіб суспільно-політичних процесів Західної України у міжвоєнний період XX ст.

Виклад основного матеріалу. Всебічне дослідження громадсько-політичної та наукової діяльності М. Стахова неможливе без залучення до наукового обігу шести груп документів: 1) матеріалів органів державної влади, воєводських управлінь, повітових староств та поліції про політичну ситуацію, діяльність політичних партій у Західній Україні; 2) документів українських партій, їх діловодної документації; 3) документів українських емігрантських наукових та політичних інституцій; 4) матеріалів української та польської преси; 5) мемуарів та щоденників відомих громадсько-політичних діячів, науковців і державних службовців Другої Речі Посполитої; 6) наукових та науково-публіцистичних досліджень М. Стахова.

Цінну інформацію для досліджуваної теми містять звіти (квартальні, місячні, тижневі) воєводських управлінь, повітових староств, поліції міжвоєнної Польщі про політичну ситуацію у краї, діяльність політичних партій. Більшість цих матеріалів знаходимо у ф. 1 (Львівське воєводське управління) Держархіву Львівської обл.; ф. 205 (Прокуратура апеляційного суду) Центрального державного історичного архіву України, м. Львів (ЦДІАЛ України); ф. 3 (Тернопільське повітове староство), ф. 231 (Тернопільське воєводське управління), ф. 274 (Тернопільська воєводська команда державної поліції) Держархіву Тернопільської обл.; ф. 2 (Станіславське воєводське управління), ф. 68 (Станіславське воєводське управління державної поліції), ф. 226 (Прокуратура Станіславського окружного суду) Держархіву Івано-Франківської обл.

Значне зацікавлення викликають нормативно-правові акти Начальної команди УГА, а також повідомлення тогочасної української преси про перебіг бойових дій на фронті українсько-поль-

ської війни 1918 – 1919 рр., учасником якої був М. Стахів. Незначна частина цих документів зокрема подана у збірнику «Західно-Українська Народна Республіка 1918 – 1923. Документи і матеріали» [4].

Інформативними для дослідження є донесення місцевих органів влади про діяльність Української радикальної партії (УРП), а з 1926 р. – УСРП та її лідерів. Низка документів знайомить із особливостями судових процесів проти відомих діячів УРП-УСРП, зокрема М. Стахіва, який у жовтні 1925 р., після численних донесень жандармерії, був звинувачений прокуратурою у порушенні ст. 65 Кримінального кодексу Польської держави («Порушення громадського спокою»). Саме матеріали ф. 205 ЦДІАЛ України збагачують дослідження цікавими документами, які розкривають особливості проведення арештів провідних діячів УСРП. У фонді також містяться відомості про «конфіскації» окремих номерів «Громадського голосу», редактором якого був М. Стахів.

Документи другої групи доволі різноманітні. При аналізі міжпартійних взаємин національно-державницьких партій, зокрема Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) та УСРП, одним із лідерів якої був М. Стахів, варто вивчити протоколи з'їздів, нарад, комунікати, резолюції повітових комітетів та Головного секретаріату УСРП, які знаходимо у ф. 344 ЦДІАЛ України та ф. 1 (Львівське воєводське управління) Держархіву Львівської обл., ф. 2 (Станіславське воєводське управління) Держархіву Івано-Франківської обл.

У цих же фондах зберігаються відозви, комунікати, меморіали, матеріали з'їздів та зборів УСРП, інструкції, діаграми, статистичні відомості, списки кандидатів до вищого законодавчого органу Польщі, а також міських, громадських та сільських рад. Із фондів можна почерпнути також значний пласт інформації про: перебіг парламентських виборів 1928 і 1930 рр., в яких брала участь УСРП та ідеолог партії – М. Стахів; переговори між УНДО та УСРП щодо спільної участі у виборчих кампаніях тощо.

Партійну роботу М. Стахіва найкраще ілюструють спогади І. Макуха [9], а його відносини з іншими членами партії розкривають зібрані О. Когутом документи під узагальненою назвою «Партійний суд» [13].

Позицію М. Стахіва щодо скликання Всеукраїнського національного конгресу (1934 – 1937) та діяльності Контактного Комітету відображають документи ф. 359 (Назарук Осип (1883 – 1940), адвокат, журналіст і публіцист, письменник, громадський і політичний діяч) ЦДІАЛ України. У фонді зберігаються 43 записні книжки та щоденники О. Назарука. Значне зацікавлення у контексті досліджуваної теми становлять його записи про: 1) підготовку та організацію Всеукраїнського національного конгресу (1934 – 1937); 2) засідання підготовчої комісії (вересень-грудень 1934 р.); 3) ухвалення політичних програмних тез ВУНК; 4) роботу Контактного комітету тощо.

Тісні взаємини М. Рудницької і М. Стахіва, підґрунтя яких заклала нормалізаційна політика УНДО другої половини 1930-х рр., відображає збірник документів і матеріалів про життя, суспільно-політичну діяльність і публіцистичну творчість Мілени Рудницької [10]. Документи доводять, що саме ці відомі українські політики виступили ініціаторами створення надпартійного органу – Контактного Комітету, покликаного консолідувати українську громадськість навколо наболілих тогочасних проблем. Там само знаходимо інформацію про перебіг засідань Контактного комітету, хід дискусій навколо статутних положень організації, про ставлення М. Стахіва до проводу УНДО та інших громадсько-політичних організацій.

Документи третьої групи знайомлять із науковою роботою М. Стахіва, його співпрацею із Науковим товариством ім. Шевченка (НТШ), емігрантськими політичними організаціями. Окреслені аспекти фрагментарно представлені у збірниках, які побачили світ в еміграції («Перший Світовий Конгрес Вільних Українців: матеріали» [14], «Степан Витвицький – Президент Української Народної Республіки в екзилі: Документи і матеріали» [17], «Українська суспільно-політична думка в ХХ столітті. Документи і матеріали» [18] та ін.).

Фрагментарні відомості про військову, а також громадсько-політичну діяльність М. Стахіва знаходимо у мемуарах та щоденниках відомих громадсько-політичних діячів, науковців, військових УГА, членів емігрантських громадських організацій, державних службовців Другої Речі Посполитої. Попри певний суб'єктивізм, вони дають цінну інформацію, яку неможливо отримати з інших джерел.

Військовий шлях М. Стахів допомагають реконструювати спогади керівників окремих підрозділів УГА, представників військових місій, експертів уряду ЗУНР та ін. «Незважаючи на певну тенденційність, а іноді також брак самокритичності і схильність ідеалізувати власну поведінку» [8, 26], праці військовослужбовців яскраво ілюструють особливості бойових дій, учасником яких був М. Стахів, показують ситуацію із озброєнням, забезпеченням воєнними матеріалами, організацією постачання і транспорту, подають бойову характеристику збройних сил, моральний стан армії тощо.

Працюючи в українському народному університеті «Самоосвіта», готуючи підручники присвячені подіям Першої світової війни для «студентів» цього вишу, М. Стахів на основі власних спогадів описав у загальних рисах генезу військового конфлікту, плани воюючих сторін, перебіг бойових дій на Галицькому фронті, а також тонкощі українсько-польської конфронтації 1918 – 1919 рр. У праці з мемуарним відтінком «Як провадилася світова війна. Історія світової війни в рр. 1914 – 1918» [15] автор епізодично охарактеризував бойовий шлях окремих австрійських корпусів. У багатотомній праці «Західна Україна. Нариси історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918 – 1923 рр.» [16] М. Стахів не оминув увагою власного бойового шляху у лавах групи «Крукеничі» УГА.

Окрім спогадів М. Стахів, значну цінність становлять ідентичні праці інших військовокомандувачів УГА, які розповідали про події на Самбірщині у січні – травні 1919 р., стратегію бойових дій Третього корпусу та Начальної Команди УГА, детальну хроніку військових сутичок УГА на відрізьку Мостиська – Самбір. Серед інших слід згадати мемуари І. Борковського [1], А. Бурачемського [2], В. Калини [6–7], Д. Паліва [12] та ін.

Відносини УСРП із місцевими та центральними органами влади – одна з проблем, яка порушувалася у мемуарах польських політиків, дипломатів та відомих громадсько-політичних діячів. С. Грабський [19], Ю. Новак [20], М. Ратай [21], К. Світальський [22], В. Вітос [23] та інші польські державні службовці показали власне ставлення до політики польської держави щодо національних меншин.

Повоєнну еміграційну діяльність М. Стахів відображають спогади та мемуари його партійних товаришів, членів українських громадських організацій, що опубліковані у збірнику спогадів і документів «Михайло Грушевський» [11] та збірнику «Зборівщина. Над берегами Серету, Стрипи і Золотої Липи» [5].

Важливе джерело досліджуваної теми – періодична преса. Перші згадки про М. Стахів у галицькій пресі пов'язані із його військовим шляхом у лавах УГА. Фрагментарні відомості про нього знаходимо у часописах «Голос Табора» (Німецьке Яблонне, 1919), «Український скиталець» (Лібрець, 1920) та ін. Зокрема «Голос Табора» друкував наукові розвідки, оповідання, образки з таборового життя, поезії, гумористику, анонси і т.п. [3].

Упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст. у Західній Україні виходили друком десятки українських видань. Значне зацікавлення викликають часописи, активним дописувачем яких був сам М. Стахів. Здебільшого він публікувався у підконтрольній УСРП пресі, зокрема часописах «Громадський голос» (Львів, 1922 – 1939), «Проти хвиль» (Львів, 1928 – 1929), «Живе слово» (Львів, 1939). У 1929 р. М. Стахів було призначено відповідальним редактором «Громадського голосу», що сприяло появі десятка статей, у яких редактором обґрунтовувалися правильність стратегії та тактики УСРП. Ці статті дозволяють, по-перше, визначити основи світогляду одного із ідеологів партії; по-друге, виокремити коло питань, що, на його думку, потребували негайного вирішення; по-третє, охарактеризувати ставлення до інших політичних сил та загалом суспільно-політичних процесів у Другій Речі Посполитій.

Висновки. Таким чином, для вивчення громадсько-політичної і наукової діяльності М. Стахів існує цілий комплекс джерельних матеріалів, основу якого становлять: архівні документи; опубліковані матеріали; публіцистичні розвідки, які побачили світ на сторінках української та польської преси у 1918 – 1978-х рр.; мемуари та щоденники визначних громадсько-політичних діячів, науковців та державних службовців Другої Речі Посполитої; наукові та науково-публіцистичні праці самого М. Стахів. Поєднання окреслених джерел із різноплановою науковою літературою дає змогу всебічно охарактеризувати не лише громадсько-політичну і наукову

діяльність М. Стахів, але й назагал суспільно-політичне життя Західної України у міжвоєнний період ХХ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Борковський І. Удар на Чортків / І. Борковський // Літопис Червоної Калини. – 1938. – Ч. 7–8. – С. 5–10.
2. Бурачемський А. Моя відповідь / А. Бурачемський // Літопис Червоної Калини. – 1930. – Ч. 6. – С. 7–10.
3. Від редакції // Голос Табора. – 1919. – 11 жовтня. – Ч. 1. – С. 1.
4. Західно-Українська Народна Республіка 1918 – 1923. Документи і матеріали. – Т. 1: Листопадава 1918 р. національно-демократична революція, проголошення ЗУНР. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. – 328 с.
5. Зборівщина. Над берегами Серету, Стрипи і Золотої Липи. – Торонто; Нью-Йорк; Париж; Сідней, 1985. – 1056 с.
6. Калина В. Українські Січові Стрільці в українсько-польській війні / В. Калина // Вісті комбатанта. – 1964. – Ч. 3 (15). – С. 9–14.
7. Калина В. Українсько-польська війна / В. Калина // Українська Галицька Армія: матеріали до історії. Т. 1. – Вінніпег: Вид-во Д. Микитюка, 1958. – 34 с.
8. Литвин М. Українсько-польська війна. 1918 – 1919 / М. Литвин. – Львів, 1998. – 315 с.
9. Макух І. На народній службі / Іван Макух. – К.: Основні цінності, 2001. – 572 с.
10. Мілена Рудницька: Статті. Листи. Документи / [упоряд.: Мирослава Дядюк; відп. ред. Мирослава Богачевська-Хомяк. – Львів: «Місіонер», 1998. – 844 с.: іл.
11. Михайло Грушевський. Статті, спогади, документи. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1978. – 236 с.
12. Паліїв Д. На чисту воду: з моїх споминів / Дмитро Паліїв // Літопис Червоної Калини (Львів). – 1930. – Ч. 6. – С. 15–17.
13. Партийний суд. Документи. Зібрав О. Когут. – Станислав: Богородчанський ціп, 1932. – 27 с.
14. Перший Світовий Конгрес Вільних Українців: матеріали. – Вінніпег; Нью-Йорк; Лондон: Видання Секретаріату Світового Конгресу Вільних Українців, 1969. – 479 с.
15. Стахів М. Як провадилася світова війна. Історія світової війни в рр. 1914 – 18 / М. Стахів. – Яворів, 1931. – Ч. 2. – 52 с.
16. Стахів М. Західна Україна. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної обори в 1918 – 1923 рр. / М. Стахів. – Т. 3. – Скрантон, 1959. – 76 с.
17. Степан Витвицький – Президент Української Народної Республіки в екзилі: Документи і матеріали / [упоряд. О. Кучерук]. – К.: Видавництво ім. О. Теліги, 2007. – 248 с.
18. Українська суспільно-політична думка в ХХ столітті. Документи і матеріали. В 3-х томах / [упор. Гунчак Т., Сольчаник Р.]. – Мюнхен, 1983. – Т. 2. – 430 с.
19. Grabski S. Pamiętniki / Stanisław Grabski. Tom 1–2. – Warszawa, 1989. – Т. 1. – 420 s.; Т. 2. – 518 s.
20. Nowak J. Wspomnienia z ławy rządowej / Juliusz Nowak. – Kraków, 1938. – 468 s.
21. Rataj M. Pamiętniki. 1918 – 1927 / Maciej Rataj. – Warszawa, 1965. – 236 s.
22. Świtalski K. Dziennik 1919 – 1935 / Kazimierz Świtalski. – Warszawa, 1992. – 838 s.
23. Witos W. Moje wspomnienia / Wincenty Witos. – Т. 3. – Paryż, 1965. – 484 s.

REFERENCES

1. Borkovskiy I. Udar na Chortkiv / I. Borkovskiy // Litopys Chervonoi Kalyny. – 1938. – Ch. 7–8. – S. 5–10.
2. Burachemskiy A. Moia vidpovid / A. Burachemskiy // Litopys Chervonoi Kalyny. – 1930. – Ch. 6. – S. 7–10.
3. Vid redaktsii // Holos Tabora. – 1919. – 11 zhovtnia. – Ch. 1. – S. 1.
4. Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Dokumenty i materialy. – Т. 1: Lystopadova 1918 r. natsionalno-demokratychna revoliutsiia, proholoshennia ZUNR. – Ivano-Frankivsk: Lileia-NV, 2001. – 328 s.
5. Zborivshchyna. Nad berehamy Seretu, Strypy i Zolotoi Lypy. – Toronto; Niu-York; Paryzh; Sidnei, 1985. – 1056 s.
6. Kalyna V. Ukrainski Sichovi Striltsi v ukrainsko-polskii viini / V. Kalyna // Visti kombatanta. – 1964. – Ch. 3 (15). – S. 9–14.
7. Kalyna V. Ukrainsko-polska viina / V. Kalyna // Ukrainaska Halytska Armiia: materialy do istorii. Т. 1. – Winnipeh: Vyd-vo D. Mykytiuka, 1958. – 34 s.
8. Lytvyn M. Ukrainsko-polska viina. 1918 – 1919 / M. Lytvyn. – Lviv, 1998. – 315 s.
9. Makukh I. Na narodnii sluzhbi / Ivan Makukh. – Kyiv: Osnovni cinnosti, 2001. – 572 s.

10. Milena Rudnytska: Ctatti. Lysty. Dokumenty / [uporiad.: Myroslava Diadiuk; vidp. red. Myroslava Bohachevska-Khomiak. – Lviv: «Misioner», 1998. – 844 s.: il.
11. Mykhailo Hrushevskiyi. Statti, spohady, dokumenty. – Niu-York; Paryzh; Sidnei; Toronto, 1978. – 236 s.
12. Paliiv D. Na chystu vodu: z moikh spomyniv / Dmytro Paliiv // Litopys Chervonoï Kalyny (Lviv). – 1930. – Ch. 6. – S. 15–17.
13. Partiinyi sud. Dokumenty. Zibrav O. Kohut. – Stanyslav: Bohorodchanskyi tsip, 1932. – 27 s.
14. Pershyi Svitovyi Konhres Vilnykh Ukraintsiv: materiialy. – Vinnipeh; Niu-York; London: Vydannia Sekretariatu Svitovoho Konhresu Vilnykh Ukraintsiv, 1969. – 479 s.
15. Stakhiv M. Yak provadylasia svitova viina. Istoriia svitovoi viiny v rr. 1914 – 18 / M. Stakhiv. – Yavoriv, 1931. – Ch. 2. – 52 s.
16. Stakhiv M. Zakhidna Ukraina. Narys istorii derzhavnoho budivnytstva ta zbroinoi i dyplomatychnoi oborony v 1918 – 1923 rr. / M. Stakhiv. – T. 3. – Skrenton, 1959. – 76 s.
17. Stepan Vytvytskyi – Prezydent Ukrainskoi Narodnoi Respubliky v ekzyli: Dokumenty i materiialy / [Uporiad. O. Kucheruk]. – K.: Vydavnytstvo im. O. Telihy, 2007. – 248 s.
18. Ukraïnska suspilno-politychna dumka v XX stolitti. Dokumenty i materiialy. V 3-kh tomakh / [upor. Hunchak T., Solchanyk R.]. – Miunkhen, 1983. – T. 2. – 430 s.
19. Grabski S. Pamiętniki / Stanisław Grabski. Tom 1–2. – Warszawa, 1989. – T. 1. – 420 s.; T. 2. – 518 s.
20. Nowak J. Wspomnienia z ławy rządowej / Juliusz Nowak. – Kraków, 1938. – 468 s.
21. Rataj M. Pamiętniki. 1918 – 1927 / Maciej Rataj. – Warszawa, 1965. – 236 s.
22. Świtalski K. Diariusz 1919 – 1935 / Kazimierz Switalski. – Warszawa, 1992. – 838 s.
23. Witos W. Moje wspomnienia / Wincenty Witos. – T. 3. – Paryż, 1965. – 484 s.

Стаття надійшла до редакції 20.07.2017 р.